आदर्श प्रश्न - पत्रम् 1

विषय - संस्कृतम्

कक्षा - दशम्

समयावधिः - होरात्रयम् **पूर्णांकः** 75

निर्देश :-

1. सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः ।
2. सुन्दरं सुस्पष्टञ्च लिखत ।
3. निर्देशानुसार एव उत्तरं लिखत ।
4. वस्तुनिष्ठस्य प्रश्नस्य उत्तरं प्रथम पृष्ठे एव लिखत ।

प्रश्न 1. (अ) समीचीनम् उत्तरं लिखत- **(5 x 1 = 5)**

(1) वस्तुतः चौरः आसीत् -

(अ) आरक्षी (ब) अतिथिः

(स) एकः जनः (द) सर्वेऽपि

(2) वायूनां शोधकाः -

(अ) वृक्षाः (ब) पशवः

(स) क्षेत्राणि (द) जनाः

(3) अधोलिखितेषु उपसर्गोनास्ति -

(अ) संदिशति (ब) पराजयः

(स) सर्वेऽपि (द) प्रतिवदति

(4) 'मह्यं मोदकं रोचते' इति वाक्ये कारकमस्ति -

(अ) कर्मकारकं (ब) सम्प्रदानकारकं

(स)अपादानकारकं (द) अधिकरणकारकं

(5) 'नमस्ते' इति शब्दे सन्धिः अस्ति -

(अ) गुणस्वरः (ब) दीर्घस्वरः

(स) विसर्गः (द) वृद्धिस्वरः

प्रश्न 1. (ब) उचित-विकल्प चित्वा रिक्तस्थानं पूरयत - **(5 x 1 = 5)**

(1) त्वम् अपि एकं .... आरोपय ।(पादपं/पादपाणि)

(2) छात्राः ....प्रश्नं पृच्छति । (आचार्येण/आचार्यं)

(3) ''मया'' इति शब्द................................ विभक्तिः एकवचनम् । (सप्तमी/तृतीया)

(4) अद्य रविवासरः .... चन्द्रवासरः भविष्यति । (श्वः/ह्यः)

(5) प्राणापानाः .... सप्तऋषयः सन्ति । (वायुः/वायुं)

प्रश्न 1. (स) स्तम्भं समुलेनं कुरूत - **(5 x 1 = 5)**

कवौ	-	बङ्गलोरप्रान्ते
धार्मिक	-	तावत्
यावत्	-	सप्तमी विभक्तिः
चिन्ता	-	ठक्
इसरोसंस्थास्ति	-	बहुतरी तृणात्

प्रश्न 2. निम्नलिखितशब्दान् संस्कृतभाषायां लिखत - **(2 x 1 = 2)**

(1) 121 (2) 139

प्रश्न 3. रेखाङ्कित - पदानां सन्धि-विच्छेदं कुरूत । **(2 x 1 = 2)**

(1) षड्दर्शनम्

(2) पुनरास्ते

प्रश्न 4. रेखाङ्कित - पदानां प्रत्ययं पृथक कुरूत । **(2 x 1 = 2)**

(1) छात्रः नत्वा गुरूं प्रणमति।

(2) रमा गृहं गतवती।

प्रश्न 5. निर्देशानुसारेण वाच्यपरिवर्तनं कुरूत । **(2 x 1 = 2)**

(1) बालकः नित्यं पुस्तकं पठति। (कर्मवाच्ये)

(2) मया त्वं दृश्यसे ।(कर्तृवाच्ये)

प्रश्न 6. निर्देशानुसारेण त्रिषु वचनेषु धातुरुपं लिखत। **(3 x 1 = 3)**

(1) 'वृत (वर्त)' - लट्लकार - मध्यमपुरुषः

(2) 'क्रुध्' - लङ्लकार - उत्तमपुरुषः

(3) ' भक्ष्' - लोट्लकार - प्रथमपुरुष

प्रश्न 7. समासविग्रहं कृत्वा नाम लिखत - **(3 x 1 = 3)**

(1) प्रतिगृहम् (2) हस्तापादम् (3) चन्द्रेशखरः

प्रश्न 8. अधोलिखत गद्यांशानुसारेण प्रश्नानामुत्तराणि लिखत - **(3 x 1 = 3)**

अस्ति लोष्ठश्रृगालयोः मध्ये मित्रता । एकदा श्रृङ्गालः लोष्ठम् अवदत् - मित्र ! चलतु तडागात् स्नात्वा आगच्छावः । लोष्ठमवदत् मित्र ! अहं जलात् विभेमि । अहं स्नानं न करिष्यामि । यद्यहं स्नामि तर्हि ज्वेरण् पीडितो भविष्यामि । श्रृगालः अवदत् - मा स्नातु परं मया सह गन्तुं शक्नोसि । तदनन्तरं लोष्ठं तडागः गन्तुं तत्परमभवत् ।

प्रश्नाः –

1. 'तडागात्' शब्दस्य विभक्ति वचनञ्च लिखत ।
2. 'अहं स्नानं न करिष्यामि । यद्यहं स्नामि तर्हि ज्वरेण पीडितो भविष्यामि । ' इति वाक्यस्य हिन्दी भाषया अनुवादं कुरूत ।
3. गद्यांशस्य अव्ययपदानि चित्वा लिखत।

प्रश्न 9. अधाोलिखत गद्यांशानुसारेण प्रश्नानामुत्तराणि लिखत - (3 x 1 = 3)

स्वामी आत्मानन्दः अतीव प्रतिभाशाली वक्ता लेखकश्चापि आसीत् । अध्यात्म - सम्बन्धीनाम्, अन्य विषयानां च प्रवचनैः सः देशे ख्यातिं लब्धवान् । तस्य द्विखण्डात्मकं ' गीता तत्वचिन्तनम्' इति ग्रन्थः अतीव सुमनोहरः अस्ति । धर्मदेर्शनक्षेत्रे अस्य महाभागस्य कृतयः पाठकेषु वैज्ञानिक दृष्ट्यभिवृद्धिं) कुर्वन्ति।

प्रश्नाः –

1. 'आसीत्' इति पदस्य लकार पुरूषञ्च लिखत ।
2. 'लभ् + क्तवतु' कृते गद्यांशे किं शब्दम् आगतम् ?
3. 'धर्मदर्शनक्षेत्रे दृष्ट्यभिवृद्धिं कुर्वन्ति' इति वाक्यस्य हिन्दी भाषया अनुवादं कुरूत ।

प्रश्न 10. अधोलिखितश्लोकानुसारेण प्रश्नानामुत्तराणि लिखत - (3 x 1 = 3)

मृगाः मृर्गेः संगमनुव्रजन्ति, गावश्च गोभिस्तुरगास्तुरङ्गैः ।
मूर्खाश्च मूर्खैः सुधियः सुधीभिः समानशील –व्यसनेषु सख्यम् ।।

प्रश्नाः –

1. 'सुधाीभिः' इति पदे का विभक्तिः ।
2. 'मूर्खाश्च' इति शब्दस्य सन्धिः -विच्छेदं कुरूत।
3. 'मृगाः मृर्गे संगमनुव्रजन्ति' इति पदस्य हिन्दीभाषया अनुवादं कुरूत ।

प्रश्न 11. अधोलिखितश्लोकानुसारेण प्रश्नानामुत्तराणि लिखत - (3 x 1 = 3)

नीहार परुषो लोकः, पृथिवी सस्यशालिनी ।
जलान्यनुपभोग्यानि, सुभगो हव्यवाहनः ।।

प्रश्नाः –

1. 'परुषः' इति पदस्य हिन्दीभाषायां किं अर्थम् ?
2. 'सस्यशालिनी ' इति पदस्य समास विग्रहं कुरूत।
3. 'जलान्यनुपभोग्यानि' इति पदस्य हिन्दी भाषया अनुवादं कुरुत ।

प्रश्न 12. संस्कृत भाषयानुवादं कुरूत - (3 x 1 = 3)

1. गाँव के बाहर सरोवर है।
2. स्त्री अपने कार्य में निपुण है।
3. मार्ग के दोनों ओर वृक्ष थे।

प्रश्न 13. अधोलिखित चतुर्णां प्रश्नानामुत्तराणि संस्कृत भाषया लिखत - **(4 x 1 = 4)**

1. कोरबानगरं किमर्थं प्रसिद्धम् ?
2. तपः किं लक्षणम् ?
3. चन्दनदासः कस्य गृहजनं स्वगृहे रक्षति स्म?
4. आत्मानन्दस्य जन्म कदा अभवत् ?
5. कस्य पिधानं करोति द्यौ : ?
6. कतिधा मङ्गलयानस्य मार्गः परिवर्तितः ?

प्रश्न 14. अधोलिखितचतुर्णां प्रश्नानामुत्तराणि हिन्दी भाषायां लिखत - **(4 x 1 = 4)**

1. मत्स्य पालनक्षेत्रे कः पुरस्कारः दीयते?
2. वृक्षाः प्राणीनां कथं उपकुर्वन्ति?
3. देवानां माता अदितिः किं करोति?
4. संसारे कानि-कानि चक्रवत् परिवर्तन्ते ?
5. जनः किमर्थं पदातिः गच्छति ?
6. हेमन्तकाले किं सुखावहं भवति ?

प्रश्न 15. स्वपाठ्यपुस्तकेषु चतस्रः सूक्तीः लिखत - **(4 x 1 = 4)**

प्रश्न 16. (अ) अधोलिखत अपठिताशं पठित्वा संस्कृत भाषया उत्तरत - **(4 x 1 = 4)**

जनानां लोकानां वा तन्त्रं शासनं जनतन्त्रं वा कथ्यते । लोकतन्त्रे जनानां कल्याणं एव शासनस्य प्रमुखं कार्यं मन्यते । अत्र प्रत्येकस्य जनस्य एव महत्वम् । भाषणे लेखने च अत्र पूर्णं स्वातन्त्र्यं भवति । व्यवहारे केचन दोषाः अपि दृश्यन्ते । एतेषां दोषाणां दूरीकरणम् अनिवार्यम् । एतदर्थं सर्वेभ्यः शिक्षा अनिवार्या । शिक्षां विना लोकतन्त्रं सुरक्षितः न भवति ।

प्रश्नाः -

1. जनतन्त्रं कथं कथ्यते ?
2. अव्ययपदानां चित्वा अव्ययपदानि लिखत ।
3. 'प्रमुखं कार्यम्' इति पदयोः विशेषण पदं किम् ?
4. 'गुणानाम् ' इति पदस्य किं विलोमपदम् अस्मिन् गद्यांशे प्रयुक्तम् ?

अथवा

1. गद्यांशस्य सारांशं लिखत।
2. शीर्षकं लिखत।

प्रश्न 16. (ब) भवत्याः नाम सुलेखा अस्ति। भवती शा.उ.मा.वि. धरसीवां रायपुरे पठति। स्वप्राचार्यं प्रति स्थानान्तरणप्रमाणपत्रं प्राप्तुं प्रार्थना -पत्रं लिखतु- **(4 x 1 = 4)**

अथवा

स्वमित्रस्य कृते स्वाध्ययनस्य वर्णयन् संस्कृतभाषायाम् एकं पत्रं लिखत।

प्रश्न 17. स्वपाठ्यपुस्तकात् द्वौ सुभाषितश्लोकौ लिखत । यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे नागताः । (2 ½ + 2 ½ = 5)

अथवा

श्लोकं पूरयत –

1. केषाञ्चिदपि वस्तूनां ....।

.... क्षुरिका यथा।

2. दिनान्ते पिबेत् ....।

....वैद्यस्य प्रयोजनम् ।

प्रश्न 18. संस्कृतभाषया निबन्धलेखनं कुरुत (किमपि एकं) **(6 x 1 = 6)**

1. महाकवि कालिदासः
2. मम प्रदेशः
3. सदाचारः
4. बीटा (क्रिकेटः)

आदर्श प्रश्न - पत्रम् 2

विषय - संस्कृतम्

कक्षा - दशम्

समयावधिः - होरात्रयम् **पूर्णांकः 75**

निर्देश :-

5. सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः ।
6. सुदरं सुस्पष्टञ्च लिखत ।
7. निर्देशानुसार एव उत्तरं लिखत ।
8. वस्तुनिष्ठस्य प्रश्नस्य उत्तरं प्रथम पृष्ठे एव लिखत ।

प्रश्न 1. (अ) उचित-विकल्पं चिनुत- **(5 x 1 = 5)**

(1) ''शत - साहस्री -संहिता'' इत्युक्ते -

(अ) रामायणम् (ब) वेदाः

(स) महाभारतम् (द) उपनिषदाः

(2) बालाः पुस्तकं पठितवन्तः अस्मिन् वाक्ये प्रत्ययम् अस्ति-

(अ) क्त (ब) क्त्वा

(स) क्तवतु (द) ल्यप्

(3) रामः पितुराज्ञां पालयति रेखाङ्कित वाक्ये सन्धि अस्ति-

(अ) जश्त्व व्यञ्जन सन्धि (ब) विसर्ग सन्धि

(स) यणस्वर सन्धि (द) अयादिस्वर सन्धि

(4) स्वसृ शब्दरूपस्य तृतीया विभक्ति एकवचनम् अस्ति -

(अ) स्वसा (ब) स्वस्रा

(स) स्वस्रे (द) स्वसारम्

(5) शुद्धं वाक्यमस्ति -

(अ) छात्राः गुरूं प्रश्नं पृच्छन्ति

(ब) छात्राः गुरूवे प्रश्नं पृच्छन्ति

(स) छात्रः गुरूं प्रश्नं पृच्छति

(द) छात्रः गुरूं प्रश्नं पृच्छति

प्रश्न 1. (ब) उचित-विकल्पं चित्वा रिक्तस्थानं पूरयत - **(5 x 1 = 5)**

(अव, अव्ययपदं, दशम्यां, भ्रमणार्थम् वायुनाम्)

(1) वृक्षाः .... शोधकाः ।

(2) काष्ठं स्थाप्य ....गतः ।

(3) अहं .... कक्षायां पठामि ।

(4) 'अवगच्छति' इति शब्दे .... उपसर्गः अस्ति ।

(5) दातुम् इति शब्दः .... पदमस्ति ।

प्रश्न 1. (स) सुमेलनं कुरुत - **(5 x 1 = 5)**

बिलासपुरम्	-	गुरूतरा भूमेः
गत्वा	-	वार्षिकी
परीक्षा	-	अव्ययपदम्
कविषु	-	न्यायधानी
माता	-	सप्तमी विभक्ति

प्रश्न 2. संख्या-द्वयं संस्कृतभाषया लिखत - **(2 x 1 = 2)**

(1) 125 (2) 140

प्रश्न 3. रेखाङ्कित - पदानां सन्धि-विच्छेदं कुरूत । **(2 x 1 = 2)**

(1) उत्तमः छात्रः पुरस्कारं प्राप्नोति।

(2) सदाचरेण किं प्राप्नुवन्ति।

प्रश्न 4. रेखाङ्कित - पदानां प्रत्ययं पृथक् कुरुत । **(2 x 1 = 2)**

(1) सः गच्छन्नासित्।

(2) क्रुरता तु सदैव निन्दनीया एवं भवति

प्रश्न 5. निर्देशानुसारेण वाच्य परिवर्तनं कुरूत । **(2 x 1 = 2)**

(1) सः पुस्तकानि पश्यति। (कर्मवाच्य)

(2) त्वया कविता श्रूयते। (कर्तृवाच्य)

प्रश्न 6. निर्देशानुसारेण लकारपरिवर्तनं कुरुत । **(3 x 1 = 3)**

(1) लेखकः लेखं लिखति (लृटलकार)

(2) अहं पाठं पठिष्यामि (लट्लकार)

(3) त्वं किं करोषि (लङ्लकार)

प्रश्न 7. रेखाङ्कित - पदानां सामासिक -विग्रहं कुरुत । **(3 x 1 = 3)**

(1) नारदः वीणां वादयति ।

(2) चलचित्रे सुन्दरनारी भवति ।

(3) संस्कृतं देवभाषा अस्ति ।

प्रश्न 8. संस्कृतभाषया अनुवादं कुरूत । **(3 x 1 = 3)**

(1) हमारा देश यशस्वी हो।

(2) मैं पिता के चरण छूता हूँ।

(3) हम सब भ्रमण के लिए जाएंगे ।

प्रश्न 9. अधोलिखितश्लोकानुसारेण प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत - **(3 x 1 = 3)**

''पापान्निवारयति योजयते हिताय
गुह्यं निगूहति गुणान् प्रकटी करोति ।
आपदगतं च न जहाति ददाति काले
सन्मित्रलक्षणमिंद प्रवदन्ति सन्तः ।

प्रश्नाः

1. 'ददाति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं लिखत -
2. श्लोके प्रयुक्तम् अव्ययपदं लिखत -
3. 'गुह्यं निगूहति' इति वाक्यस्य भावार्थं लिखत -

प्रश्न 10. अधोलिखितश्लोकानुसारेण प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत- **(3 x 1 = 3)**

ज्योत्स्ना तुषारमलिना पौर्णमास्यां न राजते
सीतेव चातप श्यामा लक्ष्यते न तु शोभते ।

प्रश्नाः

1. श्लोके लिखितानि लटलकारस्य धातुरूपाणि चित्वा लिखत-
2. ''ज्योत्स्ना तुषारमलिना'' इति वाक्यस्य हिन्दीभाषया अनुवादं लिखत-
3. श्लोके प्रयुक्तम् अव्ययपंद लिखत -

प्रश्न 11. निर्देशानुसारेण उत्तराणि लिखत **(3 x 1 = 3)**

बिलासा स्वप्रयत्नेन ग्रामस्य विकासः कृतवती। तस्याः वर्धमानं दृष्ट्वा प्रतिवेशिनः राज्यानि तस्याः क्षेत्रे आक्रमणं कृतवन्तः। तैः सह बिलासा साहसेन युद्धम् अकरोत् । सा राज्यरक्षा कुर्वती वीरगतिं प्राप्तवती। राजा कल्याणसायः मत्स्याखेट निवासस्थलय् बिलासायाः सम्मानार्थं ''बिलासपुरं'' इति नाम्ना प्रथितम् । वर्तमाने इदं बिलासपुरं छत्तीसगढस्य न्यायधानी अस्ति ।

प्रश्नाः

1. का छत्तीसगढस्य न्यायधानी अस्ति ?
2. दृष्ट्वा इति शब्दे धातु - प्रत्ययं पृथक् कुरूत ?
3. '' सा राज्यरक्षा कुर्वती वीरगतिं प्राप्तवती'' अस्मिन् वाक्ये 'प्राप्तवती' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं लिखत ?

प्रश्न 12. निर्देशानुसारेण उत्तराणि लिखत - **(3 x 1 = 3)**

सामान्यतया अन्तरिक्षस्य अन्वेषणस्य कार्यक्रमः अतिव्ययसाध्यः भवति । परञ्च अस्माकं मङ्गलकार्यक्रमस्य इदं वैशिष्टयम् अस्ति यदत्र अतीव न्यूनं धनमेव व्ययीभूतम् । अस्मिन् कार्यक्रमें पञ्चाशदुत्तरकोटि - रुप्यकानि (450) निवेशितानि । एतावद्धनम् न्यूनम् आसीत् । अन्यदेशीयापेक्षया । अपि च नासायाः 'भावेन' मिशन इत्यस्य व्ययीभूतधनस्य दशमः भागः वर्तते ।

प्रश्ना:

''सामान्यता अन्तरिक्षस्य अन्वेषण

कार्यक्रम: अतिव्ययसाध्य: भवति'' इति वाक्ये।

1. 'भवति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं लिखत
2. 'अन्वेषण' इति शब्दे क: सन्धि:
3. ''एतावदधनं न्यूनम् आसीत् । '' इति वाक्यस्य हिन्दीभाषया अनुवादं कुरूत।

प्रश्न 13. चतस्र: सूक्तय: लिखत या प्रश्नपत्रे न आगत: । **(4 x 1 = 4)**

अथवा

अधोलिखितानां सूक्ती: पूरयत

1. नास्ति विद्यासमं ....
2. आलसस्य कुतो ....
3. न्याय्यात् पथ: प्रविचलिन्त पदं न ....
4. स्मृतिभ्रशांत् ....

प्रश्न 14. (अ) निर्देशानुसारम् उत्तरत (किमपि 04) **(4 x 1 = 4)**

'' कालोऽहम् । अहं खलु काल: । विश्वस्य आत्माऽहम् । कलयामि गणयामि जगत: आयु: प्रमाणम् । सततं चक्रवत् परिवर्तमान: भूतं वर्तमानं भविष्यदपि च वीक्षमाण: अहमेव साक्षी जगत: उत्पत्ते: विकासस्य प्रलयस्य च । इदम् जगत् तु पुन: पुन: जायते विलीयते च परमहं सर्वदा विद्यमानोऽस्य सर्वं क्रियाकलापं पश्यामि । अहो ! किं जानीथ यूयम् कियती प्राचीना इयम् सृष्टि: ।

प्रश्ना:

1. क: विश्वस्य आत्मा ?
2. किं पुन: पुन: जायते विलीयते च?
3. 'विलीयते' अस्य किं विलोमपदम् अत्र प्रयुक्तम् ।
4. 'कलयामि इति क्रियापदस्य कर्त्तृपदं किम् ?
5. 'निरन्तम्' इति शब्दस्य किं समानार्थीपदम् अत्र प्रयुक्तम्।
6. अस्य गद्यांशस्य समुचितं शीर्षकं लिखत

प्रश्न 14. (ब) पुस्तकं प्रेषणाय संस्कृतभाषया प्रकाशकं प्रति पत्रं लिखत । **(4 x 1 = 4)**

अथवा

प्राचार्यं प्रति शुल्क क्षमापनार्थं लिखतेऽस्मिन् प्रार्थनापत्रे रिक्तस्थानानि मञ्जूषायां प्रदत्त-पदानां सहाय्येन पूरयत।

मञ्जूषा:

अध्ययन-शुल्कं, न्यून:, मम, शिष्य:, निवेदयामि, कर्मचारी, सदस्या: निर्वाह:, एका

सेवायाम्

प्राचार्य महोदय:

शास. उच्च. माध्य. विद्यालय:

राहूद (बालोद, छत्तीसगढ़)

विषय : शुल्कक्षमापनार्थ प्रार्थनापत्रम्।

महोदय!

सविनयं निवेदनम् अस्ति यत् .... पिता एक: चतुर्थश्रेणी........................... अस्ति । तस्य मासिक आय: अतीव ....अस्ति । येन परिवारस्य .... काठिन्येन भवति। मम परिवारे माता, पिता द्वौ भ्रातरौ .... भगिनी च इति । पञ्च .... सन्ति । अत: अहं भवन्तं ....यत् मम .... क्षमापयतु ।

दिनाङ्क 23-01-2017 **भवदीय:**

नाम - कीर्तन

प्रश्न 15. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत (किमपि 04) **(4 x 1 = 4)**

1. कस्माद् बुद्धिनाशो भवति?
2. केन न प्रकाशते?
3. संस्कृतं कीदृशम् अस्ति?
4. देवानां माता अदिति: किं करोति ?
5. निर्धन: जन: कथं वित्तम् उपार्जितवान् ?
6. अस्माकं मङ्गलयानस्य कानि प्रमुखोद्देश्यानि ?

प्रश्न 16. अधाोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि हिन्दी भाषाया लिखत - **(4 x 1 = 4)**

1. श्रृगाल: स्थाणुं किमुवाच ?
2. राजा बिलासां कस्मिन् पदे अनियोजयत् ?
3. क: चन्दनदासं द्रष्टुमिच्छति ?
4. रामकृष्णमिशनस्य आश्रम: कुत्र स्थापित: ?
5. क: परिवार: एव वरम् ?
6. कीदृशा: दिवसा: भवन्ति हेमन्ते?

प्रश्न 17. किमपि श्लोक द्वयं लिखत य: प्रश्नपत्रे न आगत: - **(2 ½ + 2 ½ = 5)**

अथवा

अधोलिखित - श्लोकं पूरयतु

1. दिनान्ते पिबेत् .... वैद्यस्य प्रयोजनम् ।।
2. उद्यम: साहसं .... देवं सहायकृत् ।।

प्रश्न 18. संस्कृतभाषया निबन्धलेखनं करोतु (किमपि -01) **(6 x 1 = 6)**

1. बीटा क्रीडा
2. महाकवि कालिदास:
3. मम दिनचर्या
4. ग्राम्य जीवनम्।

आदर्श - प्रश्न - पत्रम् 3

विषय - संस्कृतम्

कक्षा - दशम

समयावधिः - होरात्रयम् **पूर्णांकः** 75

निर्देश :-

1. सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः ।
2. सुन्दरं सुस्पष्टञ्च लिखत ।
3. निर्देशानुसार एव उत्तरं लिखत ।
4. वस्तुनिष्ठस्य प्रश्नस्य उत्तरं प्रथम पृष्ठे एव लिखत ।

प्रश्न 1. (अ) उचित-विकल्पं चिनुत- **(5 x 1 = 5)**

(1) कस्य दमनं दमः ? -

(अ) चक्षुसः (ब) मनः

(स) श्रोत्रियः (द) यशसः

(2) सम्मोहः कुतः भवति? -

(अ) मोहात् (ब) भ्रंशात्

(स) विनाशात् (द) क्रोधान्

(3) प्राणेभ्यऽपि प्रियः कः ?-

(अ) स्वहृत् (ब) दुहृत्

(स) सुहृत् (द) षुहृत्

(4) आत्मानन्देन कृत ग्रन्थस्य नाम अस्ति -

(अ) गीता विचारितम् (ब) गीता तत्वचिन्तनम्

(स) गीता भाष्यम् (द) गीत गोविन्दम्

(5) भिन्न प्रकृतिकं पदं चिनुत -

(अ) कीर्तिमान (ब) वर्धमान

(स) वर्तमान (द) सेवमान

प्रश्न 1. (ब) अधोलिखिततेषु वाक्येषु उचितपदं चित्वा रिक्त स्थानानि पूरयतु - **(5 x 1 = 5)**

(क्षिप्त्वा, गुरूम्, माम, आयुः आदनस्य)

(1) स्वल्पं तथा ....बहवश्च विध्नाः ।

(2) ....मुखं ब्रह्म अस्ति। ।

(3) भारतस्य मङ्गलमिशन इत्यस्यनाम ....अस्ति। ।

(4) 'व्याधः जालं ....कपोतान ग्रहीष्यति ।

(5) छात्राः ....प्रश्नं पृच्छति ।

प्रश्न 1. (ब) कोष्ठदत्तशब्दैः सह संयोज्य रिक्त स्थानानि पूरयतु - **(5 x 1 = 5)**

(1) वानरैः फलानि..(भक्ष् + क्त) ।

(2) विद्यायाः ....। (महत् + त्व)

(3) .... सोमवासरः भविष्यति। (हयः, श्वः, अद्य)।

(4) मम .... परीक्षा अस्ति (वर्ष + कञ)

(5) ....मधुरेण स्वरेण गायति । (पिकः + अपि)

प्रश्न 2. अधोलिखितानां पदानां मूलशब्दा विभक्ति वचनानि च लिखत (किमपि द्वे) **(2 x 1 = 2)**

(1) अस्माकम् (2) सख्यौ (3) जगद्भिः

प्रश्न 3. रेखाङ्कित - पदानां सन्धि-विच्छेदं कुरूत । **(2 x 1 = 2)**

(1) शिवस्य नाम दिगम्बरः अस्ति ।

(2) कण्टकः पीडाम् उत्पादयति ।

(3) पुत्रः मातुराज्ञां पालयति ।

प्रश्न 4. रेखाङ्कित - पदानां प्रत्ययं पृथक् कुरुत । **(2 x 1 = 2)**

(1) कार्यं कुर्वाणः सः प्रसीदति ।

(2) अहं फलानि खादितुम् इच्छामि।

(3) मनुष्यः सामाजिकः प्राणी अस्ति ।

प्रश्न 5. निर्देशानुसारेण वाच्य परिवर्तनं कुरूत । (किमपि द्वे) **(2 x 1 = 2)**

(1) अहं पत्रं लिखामि । (कर्मवाच्य)

(2) त्वं गीतं गीतवान । (कर्मचाच्य)

(3) साः पश्यति । (भाववाच्य)

प्रश्न 6. अधोलिखितानां वर्तमानकालिकानां क्रिया पदानां स्थाने भूतकाले, भविष्यत्काले च प्रयोगं कृत्वा लिखत (किमपि त्रीणि) । **(3 x 1 = 3)**

वर्तमाने	भूतकाले	भविष्यत् कालं पठिष्यामि
1. नृत्यति	....	....
2. लिखामि	....	....
3. कथयामः	....	....
4. वर्तन्ते	....	....

प्रश्न 7. रेखाङ्कित - पदानां सामासिक -विग्रहं कुरुत । **(3 x 1 = 3)**

(1) सर्वेषामेव महत्वं विद्यते यथासमयम् ।

(2) शोभनम् । चन्द्रमुखी एव सा ।

(3) एषा पञ्चानां वटानां समाहारः अस्ति ।

(4) शीतलं सलिलम् आनय !

प्रश्न 8. अधोलिखितेषु वाक्येषु काश्चन अशुद्धय: सन्ति तेषां संशोषनं कुरूत - **(3 x 1 = 3)**

(1) इयं कन्या गुणवान अस्ति ।

(2) स: चौरेण बिभेति ।

(3) य: श्रमं करोति स: सुखं लभति ।

प्रश्न 9. अधोलिखित गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत - **(3 x 1 = 3)**

अन्येघु: तौ न्यायालये स्व - स्व- पक्षं पुन: स्थापितवन्तौ । तदैव कश्चिद् तत्रत्य: कर्मचारी समागत्य न्यवेदयत् यत् इत: क्रोशद्वयान्तराले कश्चिज्जन: केनापि हत: । तस्य मृतशरीरं राजमार्गं निकषा वर्तते । आदिश्यतां किं करणीयमिति । न्यायाधीश: आरक्षिणम् अभियुक्तं च त शवं न्यायालये आनेतुमादिष्टवान्।

प्रश्ना:-

1. न्यायालये पदे का विभक्ति :?
2. ''तस्य मृतशरीरं राजमार्ग निकषा वर्तते''। हिन्दी भाषया अनुवादं कुरूत ।
3. 'आनेतुम' इति पदस्य प्रकृति -प्रत्ययं पृथक कुरूत ।

प्रश्न 10. अधोलिखित- नाट्यांशं पठित्वा - प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत **(3 x 1 = 3)**

सीमा :- पित:! नगरे सव्रत्र दीपमालिकापवर्ण: शुभागमने अग्नि क्रीडन कानां पटापटशब्द: श्रूयते। अस्माकं गृहं न शोधितं न घवलीकृतं। मम सखीभि: तु प्रभूतेन धनव्ययेन क्रीतानि अग्नि-क्रीडनकानि। इदानीं तु अहमपि पञ्च - शतरूप्यकानाम् अग्नि-क्रीडनकानि क्रेतुम् इच्छामि।

मोहन :- न पश्यथ यूयं मम अवस्थाम् । ज्वरेण वेपते में शरीरम् एकत: रूग्णावस्था,

अपरत: :- स्वार्थ प्रेरिता यूयं सर्वे स्वमनोरथान् एव पश्यथ। सत्यमेवोच्यते-

''छिद्रेष्वनर्थ: बहुली भवन्ति''।

प्रश्ना: निर्देशानुसारम् उत्तरम्

1. छिद्रेष्वनर्था: बहुली भवन्ति'। हिन्दी भाषया अनुवादं कुरूत।
2. 'इच्छामि' इति क्रिया-पदस्य कर्तृपदं (कर्ता) किम्?
3. 'ज्वरेण वेपते में शरीरम्' इति वाक्यांशे 'में इति शब्दस्य क: अर्थ:? हिन्दी भाषया लिखत।

प्रश्न 11. अधोलिखितश्लोकं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत **(3 x 1 = 3)**

आचार्यात्पादमादत्ते पादं शिष्य स्वमेधया

कालेन पादमादते पादं सब्रहठचारिभि:

(1) एकपदेन उत्तरत-

1. शिष्य: कस्मात् पादम् आदते ?
2. शिष्या कया पदम आस्ते?

(2) पूर्णवाक्येन उत्तरत-

1. क: सब्रह्मचारिभि: पादम् आदत्ते ?

(3) निर्देशानुसारम उत्तरत -

1. चतुर्थांश: इत्यर्थे अत्र क: शब्द: प्रयुक्त: ?
2. बुद्धया इत्यर्थे अत्र क: शब्द: प्रयुक्त: ?

प्रश्न 12. अधोलिखितश्लोकं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत– **(3 x 1 = 3)**

क्रोधाद्भवति संमोहः सम्मोहात् स्मृतिविभ्रमः ।
स्मृतिभ्रंशाद्बुद्धिनाशो बुद्धिनाशात् प्रणश्यति ।।

(1) पूर्णवाक्येन उत्तरत –

1. स्मृतिभ्रंशात् किं संभवति ?

(2) निर्देशानुसारम उत्तरत –

1. 'भवति' इति क्रियापदस्य किं कर्तृपदम् अत्र प्रयुक्तम् ?
2. 'नश्यति' इत्यर्थे अत्र कः शब्दः प्रयुक्तः ?

प्रश्न 13. अधोलिखितानां चतुर्णां प्रश्नानाम् उत्तराणि संसकृतभाषया लिखत– **(4 x 1 = 4)**

1. हेमन्तकाले किं सुखावहं भवति ?
2. भारतस्य मङ्गलकार्यक्रमे कति धनानि– व्ययीभूतानि ?
3. जनस्य क्रन्दनं निशम्य आरक्षी किमुक्तवान?
4. संस्कृतं कीदृशम् अस्ति ?
5. चन्दनदासः , कस्य गृहजनं स्वगृहे रक्षति स्म?
6. 'बिलासपुरम्' कस्याः नाम्ना प्रथितम्

प्रश्न 14. रेखाङ्कित-पदानि आधृत्य चतुर्णां प्रश्ननिर्माणं कुरूत – **(4 x 1 = 4)**

1. <u>तण्डुलाः</u> गावः इव सन्ति।
2. श्रृगालः मत्स्यं <u>स्थानौ</u> संस्थापितवान्।
3. कोरबानगरं <u>राष्ट्रियतापविद्युत</u> केन्द्राय प्रसिद्धम् ।
4. <u>धन्यानाम्</u> उत्तमं दाक्ष्यम् ।
5. <u>चाणक्यः</u> चन्दनदासं द्रष्टुमिच्छति।
6. आत्मानन्दस्य पितुः नाम <u>धानीरामः</u> आसीत् ।

प्रश्न 15. (क) किमापि एकं श्लोकं लिखतु यः प्रश्न पत्रे न आगतः – **(4 x 1 = 4)**

(ख) श्लोकस्य रिक्तस्थानानि पूरयत –

नास्ति विद्या .... चक्षुः, ... सत्यस मं तपः ।
नास्ति .... समं दुखं नास्ति .... सुखम् ।

प्रश्न 16. : – द्वादश्वाक्येषु किमपि एकविषये निबन्धः लिखत– **(6 x 1 = 6)**

1. सदाचारः
2. बीटा क्रीडा
3. मम दिनचर्या
4. महाकविकालिदासः

प्रश्न 17. : - (अ) अधोलिखित-अनुच्छेदान पठित्वा-प्रदत्तप्रश्नानाम उत्तराणिलिखत- **(6 x 1 = 6)**

संसारे कोऽपि बालः न जानाति यत् किं सदवृतं किंच असद्वृत्तम। बालस्तु जेष्ठान वृद्धान् च पश्यति। ते वयोवृद्धाः यथा-यथा आचरन्ति बालोऽपि तथैव आचरित । शिष्यानां वंशेषु वृद्धाः युवानः बालाः महिलाश्च सर्वे परस्परं सभ्यतायाः आलपन्ते, ते अन्योन्यं सम्मानयन्ति । अशिष्टानां वंशेषु तु एतादृशः व्यवहारः न दृश्यते ।

प्रश्नाः (किमपि - 4)

(1) एकपदेन उत्तरत -

1. केषां वंशेषु सर्वे सभ्यतायाः आलपन्ते?
2. कः सद्वृत्तम् असद्वृतं च न जानाति?

(2) पूर्णवाक्येन उत्तरत-

1. बालः कान्-कान् पश्यति?
2. बालाः कथं आचरन्ति ?

(3) निर्देशानुसारम उत्तरत -

1. 'जानाति' अस्य किं कर्तृपदम् अत्र प्रयुक्तम्?
2. 'तथा' अस्य किं विलोमपदम् अत्र प्रयुक्तम् ?
3. 'सदाचरणम्' इत्यर्थे अत्र कः शब्दः प्रयुक्तः ?
4. 'ते' इति कर्तृपदस्य किं क्रियापदम् अत्र प्रयुक्तम् ?

प्रश्न 17. : - (ब)

स्वभ्रातुः विवाहस्य अवसरेदिनद्वयस्य अवकाशार्थ प्राचार्यं प्रति लिखिते प्रार्थनापत्रे मञ्जूषातः पदानि चित्वा रिक्त स्थानानि पूरयन्तु -

सधान्यवादः, भवताम्, अनुजः निवेदनम् विद्यालयम्, मह्यम्, प्राचार्यः भ्रातुः प्रदाय, अनुग्रहणन्तु

परीक्षा भवनात्

तिथिः ....

आदरणीय : (i) ....

सविनयं (ii) .... अस्ति यत् मम (iii) .... विवाहः श्वः भविष्यति । अतः (v) .... दिनद्वयस्य अवकाशं (vi) .... भवन्तः माम् (vii) . ...।

(ix) ....शिष्यः।

(x) ....।

अथवा

स्वविद्यालयस्य वर्णनं कुर्वन् मित्र प्रति पत्रं लिखत -।

----००----

<u>आदर्श - प्रश्न - पत्रम् 4</u>

<u>विषय - संस्कृतम्</u>

<u>कक्षा - दशम</u>

समयावधिः - होरात्रयम् **पूर्णाङ्कः 75**

निर्देश :-

1. सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः ।
2. सुन्दरं सुस्पष्टञ्च लिखत ।
3. निर्देशानुसार एव उत्तरं लिखत ।
4. वस्तुनिष्ठस्य प्रश्नस्य उत्तरं प्रथम पृष्ठे एव लिखत ।

प्रश्न 1. (अ) उचित-विकल्पं चिनुत- **(5 x 1 = 5)**

(1) कवि - सप्तमीविभक्ति - एकवचनम् अस्ति ?

(अ) कवेः (ब) कव्योः

(स) कवौ (द) कविषु।

(2) 'ते ' इति पदः अस्ति :-? -

(अ) द्वितीयाविभक्ति -द्विवचनम् (ब) तृतीया विभक्ति -एकवचनम्

(स) चतुर्थीविभक्ति - बहुवचनम् (द) कोऽपि न ।

(3) समूहे एकोऽपि अव्ययपद : नास्ति :-

(अ) यदा, कदा, तदा (ब) इदानीम्,तस्मिन्,साम्प्रतम्

(ब) सर्वतः परितः सः (द) विना, कविना, शिविना

(4) " न व्येति " तद् -

(अ) सन्धिः (ब) समास पदः

(स) अव्ययपद : (द) प्रत्ययः

(5) सन्धिकार्ये पञ्चमवर्णः भवति :-

(अ) परसवर्णसन्धि : (ब) अनुस्वार सन्धिः

(स) जश्त्वसन्धि : (द) विसर्ग सन्धिः

प्रश्न 1. (ब) उचित-विकल्पं चित्वा रिक्तस्थानं पूरयत - **(5 x 1 = 5)**

(1) 'उष्णता' इति पदे.......................... प्रत्ययः अस्ति ।

(2) 'नम :' इति पदस्य योगे .... विभक्तिः भवति ।

(3) संस्कृतभाषायां .... कारकाणि भवन्ति ।

(4) .... वाच्यस्य वाक्ये कर्मपदः न प्रयुज्यते ।

(5) चक्षु : .... काम उलूखलम् ।

प्रश्न 1. (स) सुमेलनं कुरुत - **(5 x 1 = 5)**

खण्ड क		खण्ड ख
(1) पृथिवी सस्यशालिनी	-	मत्स्यपालन क्षेत्रम्
(2) भारतीय मङ्गलमिशन्	-	हेमन्त ऋतौ
(3) सप्तऋषयः	-	रेग्लर फेलोशिप
(4) स्वामी आत्मानंदः	-	प्राणापाना :
(5) बिलासावाई केंवटिन	-	मॉम

प्रश्न 2. संख्या-द्वयं संस्कृतभाषया लिखत - **(2 x 1 = 2)**

(1) मम कक्षायां 105 छात्राः सन्ति ।

(2) तस्यग्रामे 145 गृहाणि सन्ति ।

प्रश्न 3. रेखाङ्कितपदानि सन्धि कृत्वा लिखतु । **(2 x 1 = 2)**

(1) रामेण सह श्याम :अपि गच्छति ।

(2) सर्वत्र पुष्पाणाम् विकास : भवति ।

प्रश्न 4. अधाोलिखित - तालिकायां रिक्त स्थानानि पूरयतु । **(2 x 1 = 2)**

क्र.	कृदन्तपद :	धाातु	प्रत्यय
1.	भिन्नम्	भिद्	....
2.	....	लभ्	शानच्
3.	प्रणम्य	प्र	ल्यप्
4.	....	कृ	तुमुन्

प्रश्न 5. निम्नलिखितन् - उपसर्गान् संयोज्य द्वेः- द्वेः पदेः लिखत। **(2 x 1 = 2)**

(1) अव (2) वि

प्रश्न 6. तालिकायां धाातुरूपाणि लिखतु :- **(3 x 1 =3)**

क्र.	धाातु	लकार :	पुरूष :	एकवचनम्	द्विवचतम्	बहुवचनम्
1.	वृत्	लट्	उत्तम	वर्ते	....	....
2.	रूच्	लङ्	मध्यम	....	अरोचेथाम्	....
3.	लिख्	विधिलिङ	प्रथम	लिखेत्	....	लिखेयु :
4.	कथ्	लोट्	मध्यम	....	कथयतम्	कथयत

प्रश्न 7. अधोलिखित - विग्रहाणां स्थाने समस्तपदानि लिखत :- **(3 x 1 = 3)**

(1) चन्द्रः इव मुखम्

(2) श्वेतम् अम्वरं यस्याः सा

(3) जनानाम् अभाव :

(4) हस्तौ च पादौ च

(5) पङ्के जायते

(6) न आदर :

प्रश्न 8. अधोलिखित - गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणिलिखत । **(3 x 1 = 3)**

स्वामी विवेकानन्दः रायपुरे द्विवर्षपर्यन्तं समयं व्यतीतवान्। येन इदं नगरं परिपूतमभवत्।

स्वामी विवेकानन्द - जन्म शताब्दी - वर्षे भव्यं स्मारकं निर्मातुं सः आत्मानंदः प्राणपणेनायतत्। अयम् आश्रमः आधयात्मिकदर्शनस्य केन्द्रमस्ति । आश्रमैव पालीक्लिनिक इति औषधाालयः ग्रन्थालयः स्थापितः । तत्रैव स्थापिते ठाकुररामकृष्णदेवालये स्वर्गोपमानि आनन्दानि प्रसृतानि।

(1) केन कारणेन नगरं परिपूतमभवत् ?

(2) आत्मानंदः कस्मै अयतत् ?

(3) 'स्मारकं' इति पदस्य क : अर्थः ? हिन्दीभाषायां लिखत -

प्रश्न 9. अधोलिखितगद्यांशस्य व्याख्यां करोतु। **(3 x 1 = 3)**

"त्वं वारं -वारं माम् आह्वयसि ,किमहं करोमि ?आसन्नं हि दीपमालिकापर्व । गृहेषु दशरूप्यकाणि अपि न सन्ति । किं एवमेव मम जीवनं यास्यति । इति विचार्य गहने तमसि निमग्नः मे मनः ।"

प्रश्न 10. "खर्जूर पुष्पाकृतिभिः शिरोभिः पूर्णतण्डुलैः **(3 x 1 = 3)**

शोभन्ते किञ्चदानम्राः शालयः कनकप्रभाः ।

उपर्युक्त-श्लोकं के आधृत्य पर शालेः (धानकी) त्रीणिविशेषतानि लिखितानि-

प्रश्न 11. अनन्तपारं किल शब्दशास्त्रं स्वल्पं तथायुर्बहवश्च विघ्नाः । **(3 x 1 = 3)**

सारन्ततो ग्राह्यमपास्य फल्गु हंसैर्यथा क्षीरमिवाऽम्बुमधयात् ।।

उपर्युक्त-श्लोकस्यानुसारेण प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत :-

(1) 'किल' इति पदस्य कः अर्थः ?

(2) 'व्यर्थ' इति अर्थे कः पदः प्रयुक्तो अस्ति अस्मिन् श्लोके ।

(3) "यथा क्षीरमिवाऽम्बुमध्यात्" इति श्लोकांशस्य भावार्थं लिखत ।

प्रश्न 12. हिन्दी भाषायाम् उत्तरं लिखत (किमपि 4) **(4 x 1 = 4)**

(1) लघु परिवार : कथं वरं भवति ?

(2) हेमन्तऋतौ उत्तरदिशि किं न प्रकाशते ?

(3) के के देशाः मङ्गलग्रहकक्षं प्राप्तवन्तः ?

(4) निर्धनः जनः कथं वित्तम् उपार्जितवान् ?

(5) ओदनेन कस्मै सर्वे लोका : समाप्याः ?

(6) कस्य प्रसादेन चन्दनदासस्य वाणिज्या अखण्डिता ?

प्रश्न 13. संस्कृतभाषायाम् उत्तरत । (किमपि 4) **(4 x 1 = 4)**

(1) विभवः कं प्रपातं द्रष्टुम् इच्छति ।

(2) श्रृगालः मत्स्यं कुत्र संस्थापितवान्

(3) साधोः शक्तिः किमर्थ भवति ?

(4) लाभानामुत्तमं किम् ?

(5) तृणानां केन सह विरोधः अस्ति ?

(6) वृक्षाः केषां शोधाकाः ?

(7) वस्तुतः चौरः कः आसीत् ?

प्रश्न 13. स्वपाक्यपुस्तकात् सूक्तयः लिखत (किमपि - 4) **(4 x 1 = 4)**

या

भावार्थ' लिखत :-

"प्रीताभ्य : प्रकृतिभ्य : प्रतिप्रियमिच्छन्ति राजान :। "

प्रश्न 15. स्वपाक्यपुस्तकात द्वौ श्लोकौ लिखत यत् अस्मिन प्रश्न पत्रे न आगतः श्लोकं पूरयत - या

(5 x 1 = 5)

सर्वाविद्यः ....।

.... धेनुवत् ।।

प्रश्न 16. संस्कृतभाषया निबन्धं लिखत (किमपि - 1) :- **(6 x 1 = 6)**

सदाचार : ग्राम्यजीवनम् , मम दिनचर्या ,पर्यावरणम् ।

प्रश्न 17. (अ) स्वप्राचार्य स्थानान्त्रण प्रमाणपत्र प्राप्त्यर्शम् आवेदन पत्रं संस्कृत भाषया लिखत। **(4 x 1 = 4)**

या

स्वमित्रं वर्धापनपत्रं (बधाई पत्र) संस्कृत भाषया लिखत -

प्रश्न 17. (ब) "एकदा स्वातिनामकः मुनिः पिपासया पीडितोऽभवत् । जलमूलम् अन्विष्यता तेन कश्चन् आह्लादकरः शब्दः श्रुतः । तम् अनुसृत्य स अग्रे गतः । तत्र कुत्रचित् पर्वतात् पतन्तः जलबिन्दबः शुष्कपर्णानाम् उपरि पतित्वा मधुरं संगीतं जनयन्ति स्म । एतद् अवगत्य प्रेरितः सः तृषाकुलतां विस्मृत्य वेगेन आश्रमम् आगतवान्।

उपर्युक्त गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत - **(4 x 1 = 4)**

(1) स्वातिः कया पीडितः आसीत् ?

(2) जलमूलम् अन्विष्यता केन आह्लादकरः शब्दः श्रुतः ?

(3) कुत्र पतिताः जलविन्दवः मधुरं संगीतं जनयन्ति स्म ?

(4) 'पतन्तः जलविन्दवः' अनयोः विशेष्यपदं किमस्ति ?

प्रश्न 18. संस्कृतभाषायाम् अनुवादं कुरूतु ? **(3 x 1 =3)**

(1) पिता पुत्र के साथ बाजार जाता है।

(2) सज्जन व्यवहार में कुशल होता है।

(3) धान के बिना सुख नहीं है।

----oo----

<u>आदर्श - प्रश्न - पत्रम् 5</u>

<u>विषय - संस्कृतम्</u>

<u>कक्षा - दशम</u>

समयावधिः - होरात्रयम् **पूर्णाङ्कः 75**

निर्देश :-

1. सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः ।
2. सुन्दरं सुस्पष्टञ्च लिखत ।
3. निर्देशानुसार एव उत्तरं लिखत ।
4. वस्तुनिष्ठस्य प्रश्नस्य उत्तरं प्रथम पृष्ठे एव लिखत ।

प्रश्न 1. (अ) उचित-विकल्पं चिनुत- **(5 x 1 = 5)**

(1) इन्द्राणी केन सह गच्छति-

(अ) शिक्षकाय (ब) शिक्षकेन

(स) शिक्षकं (द) शिक्षकः

(2) साधोः विद्या कस्मै भवति-

(अ) ज्ञानाय (ब) विवादाय

(स) रक्षणाय (द) दानाय

(3) मुद्राराक्षसस्य लेखकः अस्ति-

(अ) कालिदासः (ब) सूरदासः

(स) विशाखदत्तः (द) रामदत्तः

(4) मनुष्यः सामाजिकः प्राणी अस्ति-इति वाक्ये प्रत्यय अस्ति-

(अ) ठक् (ब) तल्

(स) त्व (द) इनि

(5) 'अवगच्छति' इति क्रियापदे अव्ययपदं किम् अस्ति-

(अ) अव (ब) अनु

(स) अपि (द) आ

प्रश्न 1. (ब) रिक्तस्थानानि पूरयत– **(5 x 1 = 5)**

1. ....जीवः तत्र शिवः (कुत्र/यत्र)
2. छात्रः.........................विद्यालयं गच्छति। (पठितुम्/गतवान)
3. ....शब्दे जश्त्व सन्धिः अस्ति। (जगन्नाथः/जगदीशः)
4. ....कन्या चतुरा अस्ति। (अयं/इयं)
5. सुशीला पुस्तकं................................। (पठितवान्/पठितवती)

प्रश्न 1. (स) सुमेलनं कुरूत- **(5 x 1 = 5)**

वस्त्रपूतं पिबेत्	-	पादम्
दृष्टिपूतं न्यसेत्	-	जलम्
विवेकानन्द विद्यापीठं स्थापितम्	-	रायपुरे
महाभारतम्	-	बिलासपुरम्
बिलासा	-	शत-साहस्त्री-संहिता

प्रश्न 2. निम्न-शब्दयोः संस्कृतभाषया लिखत् **(2x 1 = 2)**

(1) 125 (2) 145

प्रश्न 3. रेखांङ्कितपदानां सन्धि चिनुत **(2x 1 = 2)**

1. वागीशः सर्वत्र पूजनीयः भवति।
2. शिशुरयं मेधावी अस्ति।

प्रश्न 4. रेखाङ्कितपदानां प्रत्ययं चिनुत **(2x 1 = 2)**

1. चलत् चक्रं भ्रमति।
2. उमेशः गत्वा फलानि आनयति।

प्रश्न 5. वाच्यपरिवर्तनं कुरूत **(2x 1 = 2)**

1. शिशुः स्वपिति।
2. छायाकारः छायाचित्रं रचयति।

प्रश्न 6 रेखाङ्कितपदानां समस्तपदं लिखत **(3x 1 = 3)**

1. नगरे जलस्य अभावः अस्ति।
2. कृष्णः पीतम् अम्बरं धरति।
3. अद्य विद्यालये कः न उपस्थितः।

प्रश्न 7. रेखाङ्कितपदानां पुरूषवचञ्च लिखत **(3x 1 = 3)**

1. कृष्णाय नवनीतं रोचते।
2. सा बालिका लावण्यवती आसीत्।
3. अहं संस्कृतं पठामि।

प्रश्न 8. अधोलिखित गद्यांशानुसारेण प्रश्नानामुत्तराणि लिखत- **(3x 1 = 3)**

''यदा वर्षाकाले अरपानद्या जलप्लावनं जातम्। तदा बिलासा नौकया जनान् संतारयति स्म। एवमेव सा नौकाचालनेऽपि पारङ्गता जाता। सा लोकनृत्य-गीतयोः अपि सिद्धा आसीत्। ग्रामस्य सर्वेषु कार्यक्रमेषु सा अग्रसरासीत्।

प्रश्नाः

1. ग्रामस्य सर्वेषु कार्यक्रमेषु सा अग्रसरासीत्।'' इति वाक्ये रेखांकित शब्दस्य विभक्तिवचनञ्च लिखत।
2. ''नौकाचालनेऽपि'' शब्दस्य सन्धि विच्छेदं कुरूत ।
3. (सा लोकनृत्यगीतयोः अपि सिद्धा) आसीत' इति वाक्यस्य हिन्दीभाषायामनुवादं कुरूत।

प्रश्न 9. अधोलिखित गद्यांशानुसारेण प्रश्नानामुन्तराणि लिखत- **(3x 1 = 3)**

अग्रिमे दिने आरक्षी चौर्याभियोगे तं न्यायालयं नीतवान्। न्यायाधीशो बंकिमचन्द्रः उभाभ्यां पृथक्-पृथक् विवरणं श्रुतवान्। सर्वं वृत्तमवगत्य स तं निर्दोषम् अमन्यत आरक्षिणं च दोषभाजनम्। किन्तु प्रमाणाभावात् स निर्णेतुं नाशक्नोत्। ततो तौ अग्रिमे दिने उपस्थातुम् आदिष्टवान।

प्रश्नाः -

1. 'क्तवतु प्रत्यययुक्तं शब्दान् चित्वा लिखत।
2. 'निर्दोषम्' इति शब्दस्य समासविग्रहं कुरूत।
3. 'न्यायाधीशो बंकिमचन्द्रः उभाभ्यां पृथक्-पृथक् विवरणं श्रुतवान्' इति वाक्यस्य हिन्दी भाषायामनुवादं कुरूत।

प्रश्न 10. अधोलिखितश्लोकानुसारेण प्रश्नानामुत्तराणि लिखत **(3x 1 = 3)**

पापान्निवारयति योजयते हिताय
गुह्यं निगूहति गुणान् प्रकटी करोति।
आपद्गतं च न जहाति ददाति काले
सन्मित्रलक्षणमिदं प्रवदन्ति सन्तः।

प्रश्नाः

1. 'पापान्निवारयति' इति पदस्य सन्धिच्छेदं कुरूत।
2. लट्लकारयुक्तं शब्दान् चिनुत लिखत च।
3. 'सन्मित्रलक्षणमिदं प्रवदन्ति सन्तः' वाक्यस्य हिन्दीभाषयानुवादं कुरूत।

प्रश्न 11. अधोलिखित श्लोकानुसारेण प्रश्नानामुत्तराणि लिखत। **(3x 1 = 3)**

मृदुसूर्याः सनीहाराः पटुशीताः समाहताः।
शून्यारण्या हिमध्वस्ता दिवसा भान्ति साम्प्रतम्।।

प्रश्नाः-

1. शून्यारण्या' इति पदस्य संधिच्छेदं कुरूत।
2. 'नीहारेण सहिताः' इति विग्रह पदस्य सामासिकशब्दं चित्वा लिखत।
3. 'दिवसा भान्ति साम्प्रतम्'। इति वाक्ये रेखांङ्कित पदस्य वाक्यप्रयोगं कृत्वा लिखत।

प्रश्न 12. संस्कृत भाषयानुवादं कुरूत- **(3x 1 = 3)**

1. बालक सर्प से डरता है।
2. इस वर्ष वर्षा होगी।
3. उसका नाम क्या था।

प्रश्न 13. अधोलिखितेषु चतुर्णां प्रश्नानामुत्तराणि संस्कृत-भाषायां लिखत- **(4x 1 = 4)**

1. श्रृगालः तडागं किमकथयत् ?
2. का गुरूतराभूमेः ?

3. कः चन्दनदासं द्रष्टुमिच्छति ?
4. तक्रं कदा पिबेत् ?
5. रामकृष्ण मिशन आश्रमः कुत्र स्थापितः ?
6. 'छिद्रष्वनर्थाः बहुली भवन्ति।'' इति कः अकथयत् ?

प्रश्न 14. अधोलिखितेषु चतुर्णां प्रश्ननानामुन्तराणि हिन्दी भाषायां लिखत– **(4x 1 = 4)**

1. देवः कस्य सहायं करोति ?
2. सुखानां उत्तमा का ?
3. चन्दनदासः कस्य गृहजनं स्वगृहे रक्षति स्म ?
4. वृक्षाः केन उपकुर्वन्ति ?
5. दीपामालिकापर्वणि कस्य शब्दः श्रूयते ?
6. PSLVC-25 केन यानेन मगंलयानं प्रक्षिप्तवान् ?

प्रश्न 15. स्वपाठ्यपुस्तकेषु चतस्त्रः सूक्तीः लिखत– **(4x 1 = 4)**

प्रश्न 16. (अ) भवान् मयङ्कः अस्ति। भवान् शा.उ.मा.वि. दन्तेवाडायां दशम्यां कक्षायां पठति। भवान् स्व-प्राचार्यं प्रति शुल्कक्षमापनार्थं पत्र लिखत। कोष्ठकप्रदत्तपदानां सहायतया लिखत– **(4x 1 = 4)**

(सन्ति, दन्तेवाडानगरम्, श्रीमन्तः मान्यवर !, भवतः अनुग्रहीष्यति पञ्चसहस्र्ररूप्यकाणि, आज्ञाकारी शिष्यः, अतीव)

सेवायाम्

............................प्राचार्यमहोदयः
शा.उ.मा.वि........................छत्तीसगढम्

विषय– शुल्कमुक्तये प्रार्थनापत्रम्।

.....................।

सविनयं निवेदनमस्ति यदहं..........................विद्यालये दशमकक्षायाः छात्रः अस्मि। मम पिता एकः लिपिकः अस्ति। तस्य मासिकं वर्तनां ....मात्रमेव अस्ति। मम एकः भ्राता पञ्चभगिन्यः............... ....। अस्मांक कुटुम्बस्य निर्वाहः...............................काठिन्येन भवति।

अतः शुल्कक्षमापनार्थं प्रार्थयेऽहम्। आशासे अत्र भवान् 'मम' एतां प्रार्थनां स्वीकृत्य ....।

दिनाङ्क. 15-12-2016

भवतः.............................
मयङ्क.
कक्षा–दशमी
शा.उ.मा.वि.दण्तेवाडानगरम्।

अथवा

परीक्षाया सफलतायै स्वमित्रं वर्धापन पत्रं लिखत।

प्रश्न 16. (ब) अधोलिखितं अपठिताशं पठित्वा प्रश्नानामुत्तराणि संस्कृत भाषायां लिखत– **(4x 1 = 4)**

जीवने धनस्य अत्याधिकं महत्त्वमस्ति । धनेन जीवन निर्वाहः भवति। धनं विना वयं कथं भोजनम् अपि प्राप्तुं शक्नुमः परन्तु यदि लोभेन वयं अंधाः भूत्वा अधिकाधिकं धनं प्राप्तुम् इच्छाम्ः, अनुचितसाधनानां प्रयोगः कुर्मः, तर्हि तेन धनेन दुःखमेव भविष्यति। तस्य रक्षणे एवं समयः व्यतीतः भवति। कृष्णधानस्य प्रद्धदनाय महान् क्लेशः भवति। अतः वयम् उचित साधनैः एव धानार्जनं कुर्याम, कस्मै अपि ईर्ष्यां न कुर्याम अपितु यथाशक्ति ये असहायाः सन्ति तेषां साहाम्यं कुर्याम। अन्यस्य धनं प्रति कदापि अन्यस्यः लोभः नैव कर्तव्यः ।

प्रश्नाः–

1. जीवन निर्वाहः केन भवति?
2. केन धनेन दुःखमेव भविष्यति?
3. कस्य प्रच्छादनाय महान क्लेशः भवति?
4. अन्यस्य धनं प्रति कदापि किं न करणीयः ?

अथवा

1. शीर्षकं लिखत।

2. सारांशं लिखत।

प्रश्न 17. स्वपाठ्यपुस्तकात् द्वौ सुभाषितश्लोकौ लिखत। यत् अस्मिन् प्रश्न पत्रे नागताः। **(2½ x 2½ = 5)**

अथवा

१. अनन्तपारं किल ....।

..क्षीरमिवाडम्बमध्यात्।

२. नास्ति विद्या ....।

..सम सुखम् ॥

प्रश्न 18. संस्कृतभाषायां निबन्धलेखनं कुरूत (किमपि एक)। **(6 x 1 = 6)**

1. मम दिनचर्या
2. सुभाषचन्द्रः
3. होलिकोत्सवः
4. मम प्रदेशः